

Het andere Israël

Onverenigbare gezichtspunten

De Protestantse Kerk Nederland zit met betrekking tot het probleem van Israël en de Palestijnen in een spagaat. Enerzijds spreekt zij in haar kerkorde uit dat zij geroepen is “gestalte te geven aan haar onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël” (art. 1-7). Zij geeft daarmee uitdrukking aan de overtuiging dat er een speciale band bestaat tussen de kerk en het volk Israël en op die manier op zijn minst indirect, maar voor vele kerkleden ook direct, met de staat Israël. Aan de andere kant is de kerk gaandeweg steeds sterker doordrongen geraakt van de hachelijke en wanhopige situatie waarin de Palestijnen door de stichting van de staat Israël en de daarop volgende bezetting en voortgaande annexatie van Palestijnse gebieden door Israël terecht gekomen zijn. Is zij met andere woorden doordrongen geraakt van het feit dat hier heel een volk slachtoffer van deze historische ontwikkelingen geworden is. En kan zij vanuit haar profetische roeping om zich in te zetten voor vrede en gerechtigheid in de wereld niet anders dan zich te bekommeren om het lot van het in de verdrukking geraakte volk van de Palestijnen.

Dat het hier om een spagaat gaat, waarbij niet tegelijk recht gedaan kan worden aan de gezichtspunten van beide partijen komt ook tot uitdrukking in de titel van de brochure van de deputaten voor Kerk en Israël uit 1982: ‘Israël en de Palestijnen. Een conflict van rechten’. Maar als er een onophefbare spanning bestaat tussen de “onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël” met de daarin opgesloten implicaties enerzijds en anderzijds het opkomen voor het recht van een uiterst kwetsbare groep zoals in de lijn ligt van de profetische traditie waarvan de kerk zich hoedster weet, dan kan het gevolg daarvan alleen een gedragslijn van onophoudelijke compromissen en de kool en de geit sparende standpunten zijn. Symptomatisch was in dat opzicht de speech van dr. Plaisier op 22 december j.l. bij het in ontvangst nemen van het Kairosdocument, een appèl van vier christelijke Palestijnse theologen op de zusterkerken en de wereldgemeenschap om iets aan hun nu al zestig jaar durende uitzichtloze lijden te doen. Voorgesteld werd een brief aan de Israëlische overheid te schrijven, die uiteraard voor kennisgeving aangenomen wordt, en dat was dat. Maar iedere verdere activiteit, bijv. instemming met een selectieve boycot van producten uit de illegale nederzettingen, werd zonder verdere argumentatie weggewimpeld. Van de kant van de rechterflank van de kerk werd zelfs de inontvangstname van het document afgekeurd vanuit die solidariteit met Israël, terwijl het nota bene een stuk van medechristenen betreft. Gijzeling over en weer dus. Met als gevolg een krachteloze houding.

Betwifelbare premissen

Maar zou het kunnen zijn dat achter de spagaat twijfelachtige premissen en uitgangspunten schuil gaan? Voor dat vermoeden spreken m.i. een aantal argumenten.

Ten eerste dient er een helder onderscheid gemaakt te worden tussen het joodse volk en de huidige staat Israël (het gebruik van de uitdrukking ‘het volk Israël’ is daarom zeer vatbaar voor het misverstand van de vereenzelviging). Een staat is de politiek-juridische machtsstructuur van een volk of natie, die daarom ook slechts een aspect van dat volksbestaan

uitmaakt, weliswaar belangrijk, maar allerm minst samenvallend met het totaal daarvan. Zo kan het zijn dat er wel een nationaal bewustzijn, een nationale cultuur en leefwijze is zonder bijbehorende politieke structuur (Duitsland in de 17^e tot 19^e eeuw; momenteel de Koerden, enz.). Genoemd onderscheid laat de mogelijkheid open dat van binnen uit burgers met een duidelijk nationaal besef zich distantiëren van een in hun ogen heilloze politiek (zoals momenteel met verscheidene Israëliische joden het geval is) en dat van buiten af een volk niet eenvoudig collectief aansprakelijk gesteld wordt voor de wandaden van een crimineel regime (Duitsland in de nazitijd; Irak onder Saddam Hoessein, enz.).

Niet in de laatste plaats met betrekking tot Israël is het van groot belang dit onderscheid vast te houden. Het schept de mogelijkheid kritiek uit te oefenen op de wandaden van de staat Israël tegenover de Palestijnen (dat zijn er legio, ik kom daarop terug), zonder dat dit meteen een totale kritiek en verwerping van het joodse volk als zodanig is. Dat laatste is antisemitisme, dat dan ook duidelijk te onderscheiden is van kritiek op het optreden van de staat Israël. Het veronachtzamen van dat onderscheid, zowel bij voor- als tegenstanders van de staat Israël, speelt het antisemitisme in de kaart, van de kant van de voorstanders door alle kritiek op de Israëliische politiek meteen als antisemitisme te brandmerken, bij de tegenstanders door hun kritiek het joodse volk als zodanig aan te rekenen.

Kritiek op de staat Israël betekent ook geenszins, om iedere twijfel in die richting weg te nemen, de ontkenning van het bestaansrecht van die staat. Maar iedere staat, ook de Israëliische dus, is gehouden aan het respecteren van elementaire standaards van humaniteit zoals neergelegd in het internationale recht. En juist van bevriende zijde zou de Israëliische staat er op aangesproken moeten worden als hij met die standaards van politieke humaniteit de hand licht.

Kortom, ook de PKN zou veel duidelijker moeten maken dat de verbondenheid met het joodse volk geenszins een solidariteit met de Israëliische staat impliceert – dit tegen de fatale vereenzelviging van volk en staat zoals die bij een deel van haar achterban bestaat. Trouwens, ook de oudtestamentische profeten deden aan die vereenzelviging niet mee. Juist vanuit een identificatie met de ideële grondslagen van het jodendom oefenden zij scherpe kritiek op het concrete handelen juist ook van de leidlieden van het volk. Op dezelfde manier is het dus heel goed mogelijk zich met het joodse volk, zijn religie en cultuur verbonden te voelen en tegelijk de ruimte te hebben voor een scherpe kritiek op het optreden van de Israëliische staat, wanneer die zozeer in strijd handelt met de ideële grondslagen van het jodendom.

Maar, en dat is een verdere complicatie, ook met die notie van het joodse volk is er het één en ander aan de hand, in feitelijk en in normatief opzicht. Wat het feitelijke aspect betreft is de opvatting steeds geweest (en nog) dat het joodse volk een entiteit is die haar identiteit min of meer onveranderd door de eeuwen heen heeft kunnen handhaven. Het tegenwoordige joodse volk is in die visie de rechtstreekse afstammeling van de aartsvaders met wie en met hun nazaten God een verbond sloot. Dat joodse oervolk zozeggd dat ooit in Kanaän woonde is dan volgens die opvatting sinds de eerste eeuw van onze jaartelling 'verstrooid' geraakt, maar heeft zich zoals gezegd door de tijd heen in zijn eigenheid weten te bewaren en keert nu in groten getale naar Palestina terug.

Dat is echter een steeds minder houdbare visie gebleken – het zou ook iets als een demografisch wonder zijn. Er blijkt een hoge mate van vermenging met andere volken opgetreden te zijn, d.w.z. veel tegenwoordige joden stammen met een hoge waarschijnlijkheid af van oorspronkelijk niet-joodse maar tot het jodendom bekeerde volken. Bekend is het geval van de Chazaren, een Turks volk dat in de middeleeuwen collectief tot het jodendom overging en waarvan de Asjkenazische, Oost-Europese joden afstammen, die weer een aanzienlijk deel van de huidige Israëliëse elite uitmaken. En soortgelijke verhalen zijn over Marokkaanse, Algerijnse (Berberse), Ethiopische, Indiase, Chinese, Jeminitische en andere volksgroepen en stammen te vertellen. Oorspronkelijk rustten deze inzichten op historisch en demografisch onderzoek. Recent is ook door microbiologisch (DNA-)onderzoek vastgesteld dat er wezenlijke genetische verschillen bestaan tussen verschillende joodse groepen, sterker: dat er duidelijke verwantschapsrelaties van deze groepen zijn met niet-joodse volkeren, bijv. van de Jeminitische joden met de Palestijnen (!)¹.

De gevolgtrekking kan geen andere zijn dan dat het huidige joodse volk in etnisch opzicht alles behalve een eenheid is en dat de grote meerderheid van de tegenwoordige joden andere wortels heeft dan die van het joodse moedervolk en dus in biologisch-etnisch opzicht geen nazaat van de aartsvaders is. In die biologisch-etnische zin is met andere woorden 'het joodse volk' een constructie of 'uitvinding' zoals Shlomo Sand, hoogleraar geschiedenis aan de universiteit van Tel-Aviv, het in zijn boek *The Invention of the Jewish People* (2009) noemt. Als men dan van een verbondenheid met het joodse volk wil spreken waarmee God een verbond is aangegaan, dan kan men volk niet meer in de etnische zin bedoelen als een bevolkingsgroep van biologisch met elkaar verwante mensen vanwege afstamming van dezelfde stamvader, maar kan men het slechts hebben over een religieus-culturele grootheid van mensen die een gemeenschappelijke religie, denkwereld en leefwijze delen, een geloofsgemeenschap met andere woorden. Al deze joodse groepen van etnisch andere komaf, dat is dan een consequentie, hebben met het land Palestina geen andere band dan wij Noord-Europeanen hebben met het land Griekenland, als wij de Griekse cultuur als wortel van onze cultuur beschouwen. Voor hen geldt dus ook niet dat Palestina het thuisland is waarheen zij terugkeren.

Overigens, ook al zou Palestina in het verre verleden hun thuisland geweest zijn, dan nog geeft hun dat na 1900 jaar afwezigheid niet het recht dat land voor zich op te eisen en bevolkingsgroepen die daar sinds jaar en dag woonachtig zijn, voor wie het dus wel hun thuisland geworden is, te verdrijven en weg te zuiveren.

Ethnocentrisme

Maar niet alleen zijn in feitelijk opzicht relativiserende kanttekeningen te plaatsen bij de notie van het joodse volk en de verbondenheid daarmee, ook en eigenlijk veel belangrijker in normatief en ideëel opzicht. De binding van God aan een bepaald volk is een archaïsche idee. Men vindt overal op de wereld het denkbeeld dat een volk zijn eigen goden heeft, verschillend van die van de burens. Dat is ook de situatie in de oudere delen van het Oude Testament, waar Israël zijn God heeft en de Filistijnen, Edomieten, Ammonieten enz. de hunne. Nog Micha

¹ Zie Jits van Straten, *De herkomst van de Asjkenazische joden: de controversie opgelost*, 2010 (in eigen beheer uitgegeven).

zegt (4,5): “Want alle volkeren wandelen elk in de naam van zijn god, maar wij zullen wandelen in de naam van de Here, onze God, voor altoos en immer.” God identificeert zich in deze lijn van denken geheel met de Israëlitische zaak, zoals bijv. in Deuteronomium 1,30 te lezen staat: “De Here, uw God, die voor u uit gaat, Hij zal voor u strijden...”²

Dit etnocentrisme en particularisme heeft lang het denken van wel alle culturen bepaald (en het valt te betwijfelen of het nu uitgestorven is). De Groningse godsdienstwetenschapper Th. Van Baaren publiceerde een boek *Wij mensen* (1960), waarin hij schrijft: “Vele stammen over de hele wereld verspreid geven zich zelf een naam die niets anders betekent dan ‘mensen’ of ‘wij, de mensen’” (p.7). D.w.z. dat zij zichzelf als de echte mensen beschouwen die het centrum van de wereld bewonen (denk bijvoorbeeld aan de Chinese aanduiding van hun land als het ‘Rijk van het midden’). De rest is dan van minder allooi en periferie, of ze nu als barbaren, onbesnedenen, heidenen of wat ook worden aangeduid. In dezelfde lijn was de moraal lang binnenmoraal van de groep: de morele regels van niet doden, niet roven, niet liegen enz. gelden alleen voor de groeps- of clanleden onderling. Niet-leden mag je met een gerust hart doodslaan, zoals bijv. de geschiedenis van David in 1 Samuël 18 laat zien. David dingt daar naar de hand van Michal, de dochter van koning Saul. Saul die daar niet veel mee op heeft stelt een voorwaarde, bedoeld als valstrik, nl. een bruidsprijs van honderd voorhuiden van Filistijnen. David neemt de uitdaging aan, slaat met zijn mannen zelfs het dubbele aantal Filistijnen dood en levert Saul tweehonderd voorhuiden. Zo ging dat destijds zonder enige scrupules. Op overeenkomstige wijze kan bij de intocht van het volk Israël in Kanaän ook de ene bevolkingsgroep of stad na de andere over de kling gejaagd worden (wij noemen dat tegenwoordig genocide, één van de ernstigste delicten van het internationale recht). Kortom, moraal is hier alleen binnenmoraal, evenals de godsdienst binnengodsdienst is.

De doorbreking van het particularisme

Deze vorm van etnocentrisme, particularisme of wij-zij-denken treedt in de latere delen van het Oude Testament terug, met name onder invloed van de profetische kritiek. De ramen gaan open, er vindt een zuivering van het godsbeeld plaats, de vroegere stamgod wordt Heer van het heelal (zie bijv. Ps. 24,1) en voor alle mensen. Als gevolg verschrompelen de andere goden tot hulpeloze afgoden die niet zien of horen. Het heil is nu voor alle volken van goede wil en allen zullen optrekken naar Sion (bijv. Zach. 2,9 e.v.). Deze universalistische trend die door de profeten wordt ingezet wordt dan door Jezus doorgetrokken (bijv. Matth. 28,19).

Uiteraard ontwikkelt zo’n trend niet meteen zijn volledige potentieel. In het Oude Testament blijft toch nog veel particularisme doorklinken, bijv. als het heil toch met Sion of Jeruzalem geassocieerd blijft. En het jodendom heeft dit particularisme nooit geheel afgelegd. Maar althans naar de intentie wordt de etnische beperking doorbroken. Bijv. wanneer Jezus in het gesprek met de Samaritaanse vrouw, op haar vraag waar je nu aanbidden moet, op de Ebal en de Gerizim of in Jeruzalem, antwoordt: niet noodzakelijk hier of daar, maar overal waar God aanbeden wordt in geest en in waarheid. Met andere woorden, overal waar dat gebeurt is de tempel of de plaats van de eredienst, niet meer aan een speciale plaats gebonden dus. Willem

² Zie verder bijv. Deut. 2,33; 3,2,21; Joz. 23,3,10 en vele andere plaatsen.

Wilmink heeft die gedachte op ontroerende wijze verwoord in zijn gedicht 'Waar ligt Jeruzalem?'

Mijn kleinzoon vroeg me op een dag
toen ik wandelde met hem:
'Opa, vertel me alstublieft,
waar ligt Jeruzalem?'

'Waar', zei ik, 'ergens in een sjoel
met diep ontroerde stem
het *Kol Nidrei* gezongen wordt,
daar ligt Jeruzalem.

Waar het gezin dat sjabbes viert,
in Bonn of Nottingham,
zijn kippensoep in vrede eet,
daar ligt Jeruzalem.

Ook waar men 't groot verdriet herdenkt,
dat snap je later wel,
ook daar, Sam, ligt Jeruzalem.
Maar niet in Israël'.

De laatste regel is uiteraard dichterlijke overaccentuering om de gedachte te onderstrepen dat het Jeruzalem waar het hier om gaat niet de geografische plaats in het Midden-Oosten is, maar een ideële grootheid die overal gestalte aanneemt waar diep doorleefd een religieus lied gezongen wordt, in vrede de meest alledaagse dingen gedaan worden of men in bezinning stil staat bij groot lijden in de wereld.

We hadden het over de relatie met 'Israël' waarbij de particularistische beperkingen doorbroken worden. Voorbeelden van het besef dat het die kant uit moet zijn de schrobbering die Paulus aan Petrus uitdeelt wanneer deze zich toch weer van de 'heidenen' afzondert en op het gezelschap van de joden terugtrekt (Gal. 2,11 e.v.). Of het visioen van Petrus in Handelingen 10, waarin hem wordt duidelijk gemaakt dat de oude onderscheidingen van rein en onrein, jood en niet-jood tot het verleden behoren. En helemaal valt te denken aan de bekende tekst van Paulus dat in Christus Jood noch Griek, slaaf noch vrije, mannelijk noch vrouwelijk is (Gal. 3,28)³. Kortom, de oude etnische en particularistische onderscheidingen zijn opgeheven, de boodschap en het 'heil' zijn er nu voor allen.

³ Zie ook Gal. 3,16, waar Paulus zegt dat de belofte aan Abraham en zijn zaad niet de vele nazaten van Abraham betreft (dan had er zaden in het meervoud moeten staan), maar slechts die ene nakomeling: Christus. Via hem loopt dus de belofte.

Maar als het particularisme op die manier doorbroken is, dan is daarmee ook de bijzondere positie van welke bevolkingsgroep ook opgeheven, ook die van het 'joodse volk' dus⁴. Principieel is het voortaan in de heilseconomie, om die term te gebruiken, op één lijn komen te staan met welk ander volk ook. Dat wil niet zeggen dat in historisch opzicht het joodse volk niet nog steeds een speciale plaats zou innemen, nl. als het volk waar een heel bijzondere vorm van religieus geloof is opgebloeid. Dat is dan vergelijkbaar met de positie van het Griekse volk dat de wereld ook onvergelykelijke geestelijke schatten geschonken heeft. Echter geven die aan dat volk, nadat het de wereld zo rijk bedeeld heeft, geen recht op een blijvende uitzonderingspositie anders dan in historisch opzicht.

De conclusie van het bovenstaande is dat in de onopgeefbare verbondenheid met het joodse volk toch van zo'n principiële (in tegenstelling tot historische) uitzonderingspositie sprake blijft. Ofwel dat wij hier nog steeds met een rest van etnisch-particularistisch denken van doen hebben. Dan echter blijft de spagaat waarover het in de aanhef ging. Een grondtrek van de oudtestamentische en christelijke denkwereld is dat de wereld gezien wordt in het perspectief van heelwording, rechtvaardigheid, vrede, barmhartigheid en opkomen voor de verdrukten. In het Midden-Oosten zijn op dit moment de verdrukten de Palestijnen. Maar de inzet daarvoor van de kant van de kerken kan niet echt van de grond komen omdat zij geblokkeerd wordt door een verbondenheid met Israël die op een misvatting berust.

Het andere Israël

Maar als de verbondenheid van de kerk (van heel de Europese samenleving trouwens) met Israël niet loopt via het joodse volk, hoe dan wel? Want dat die band bestaat staat buiten kijf. Alleen al het feit dat het christendom uit het jodendom is voortgekomen volstaat om van een vorm van verwantschap zeker te zijn. De vraag is dan: verwantschap in welk opzicht en waarmee meer precies?

Boven zijn we al op een spoor gezet in welke richting we zouden moeten denken. Daar werd onderscheid gemaakt tussen het 'reëel bestaande' Jeruzalem en Jeruzalem als ideële entiteit die overal ("in Bonn of Nottingham") gestalte aanneemt waar mensen rechtvaardigheid, vrede, barmhartigheid en bezinnende inkeer beoefenen. Evenzo kan men twee variëteiten van Israël onderscheiden: het 'reëel bestaande' en het ideële 'andere' Israël.

Dat er tussen die twee een grote discrepantie bestaat als het zelfs geen regelrechte tegenstelling is, kan nauwelijks nog aan iemand die onbevooroordeeld genoeg is ontgaan.

⁴ Dat is ook de mening van de bekende oudtestamenticus Th. C. Vriezen, wiens *Hoofddlijnen van de theologie van het Oude Testament* decennia lang in meerdere theologie-opleidingen verplichte leerstof voor het vak Oude Testament was. Zijn afscheidscollege in 1969 (!) onder de titel 'Zijt gij voor mij niet gelijk aan de kinderen der Ethiopiërs?' was gewijd aan Amos 9:7: "Zijn jullie voor mij soms meer dan de Nubiërs, Israël? – spreekt de HEER. Ik heb jullie uit Egypte weggeleid, maar ook de Filistijnen uit Kreta en de Arameeërs uit Kir." Vriezen concludeert uit deze tekst (terecht m.i.) dat er van een prerogatief van Israël ten opzichte van de andere volkeren geen sprake kan zijn en dat daarmee aan ieder (joods of islamitisch of christelijk) superioriteitsbesef het recht ontzegd is. En hij verbindt daaraan de actuele gevolgtrekking: "Politiek: Deze uitspraak is van geweldige betekenis o.a. voor de doordenking van de relatie van Israël tot de niet-Joodse bevolking van Palestina." Het afscheidscollege is afgedrukt in: M. Dijkstra, K.J.H. Vriezen (red.), *'Zijt gij voor mij niet gelijk aan de kinderen der Ethiopiërs, o kinderen Israëls?': Over de visie van Th.C. Vriezen op Israël en Palestina in het licht van de actualiteit van het Israëlisch-Palestijnse conflict* (Utrechtse Theologische reeks, nr. 54), Utrecht 2006, p. 7-13.

Ook dat is trouwens niet nieuw: het profetische visioen van het vrede-rijk waarin voor iedereen plaats zal zijn en niet het recht van de sterkste zal gelden, waarin er speciale zorg zal zijn voor de kwetsbaren, voor de arme, de weduwe, de wees, de vreemdeling en niet in de laatste plaats voor het kind, waar de wapenen omgesmeed zijn tot ploegscharen en iedereen onbedreigd onder zijn wijnstok en zijn vijgenboom zal zitten, waar de bergen vrede zullen dragen en de heuvels gerechtigheid en waar het recht zal stromen als een beek, - dat visioen van een 'geheelde' samenleving waarin ook onze niet-menselijke medeschepselen delen klopte al nooit voor de feitelijke situatie. Steeds weer hebben de profeten het afgedwaalde volk dat in termen van macht, zichtbaar succes en conformisme met de burendacht weer bij de les moeten halen en ze moeten herinneren aan de ideële grondslagen waarop hun gemeenschap, naar de intentie althans, berustte. En steeds opnieuw ontspoorde de zaak, zodat het vrede-rijk uiteindelijk eschatologisch verlegd werd naar een te verwachten eindtijd - de gegeven realiteit werd met andere woorden als te weerbarstig beschouwd voor een eerdere verwerkelijking.

Dat de huidige staat en samenleving van Israël niet alleen weinig of niets van het profetisch visioen weerspiegelt maar eerder daarvan het tegendeel is hoeft niet breed uitgemeten te worden. Toch een enkel woord daarover, alles overigens bekende feiten. Meteen na het uitroepen van de staat Israël is men begonnen met een stelselmatige verdrijving van de Palestijnen (geschat op minstens 700.000), onder meer door systematisch hun dorpen te brandschatten en vernietigen, een geval van 'etnische zuivering' dus omdat anders een joodse staat al bij voorbaat onmogelijk zou zijn. Grotendeels op Palestijns gebied werd een scheidsmuur (nog veel langer dan die van Berlijn) neergezet. Op het netvlies staan nog de enorme slachtpartijen en vernielingen in de Gazastrook, waarbij veel burgers en kinderen omkwamen en onder meer van de verboden fosforbommen werd gebruik gemaakt. Eerder trouwens hadden al massamoorden, men zou ze ook 'pogroms' kunnen noemen, plaats gevonden in de vluchtelingenkampen Sabra, Shatila en andere. De Palestijnse economie werd en wordt systematisch afgeknepen, bijv. door het platgooien van een (door Rotterdam betaalde en ingerichte !) haven, door het omzagen van olijvenboomgaarden of het bemoeilijken van het reizen in eigen land door de vele wegversperringen en checkpoints. Er vindt een sluipende landjepik plaats door de illegale nederzettingenpolitiek. In Oost-Jeruzalem worden aanhoudend Palestijnse families uit hun huizen gezet, waarna die triomfantelijk door joodse families betrokken worden. Al lang is bekend dat het water zeer oneerlijk tussen Israëli's en Palestijnen verdeeld wordt, Amnesty International publiceerde daarover kort geleden nog weer een rapport. De in Israël woonachtige Palestijnen, een vijfde van de bevolking, zijn tweederangsburgers zonder gelijke rechten. De Israëlische staat is op die manier ook geen echte democratie en rechtsstaat, al de idee van een joodse staat spoort niet met de basisbeginselen van een wereldbeschouwelijk neutrale democratische staat naar westers model. Israël is daarom ook niet het visitekaartje van de westerse cultuur in het Midden-Oosten, waarvoor het door niet weinigen gehouden wordt. In zijn tegenwoordige vorm is het integendeel eerder antireclame dan reclame voor het Westen, afgezien van het feit dat dit Israël een constant risico voor de vrede is, zowel regionaal als op wereldschaal. Enzovoort, enzovoort.

De huidige staat Israël kortom rust op geweld, onderdrukking, intimidatie en discriminatie. Palestijnen, om nog dit te noemen, mogen in Israël geen grond bezitten, Israël praktiseert met

andere woorden een gedragslijn waaronder de Joden in Europa zelf eeuwen lang te lijden gehad hebben. Ook hier stuiten we zo weer op het paradoxale maar onder meer uit de wereld van de kindermishandeling welbekende feit dat je anderen nu al die dingen aandoet waaronder je zelf zo geleden hebt. Kortom, dit Israël dat volstrekt niet uit een bijbelse inspiratie leeft is een karikatuur of zoals gezegd het tegendeel van het geestelijke Israël van de profeten en Jezus waaraan de kerk zich zegt te oriënteren.

De kerk zou daarom een scherp onderscheid tussen de twee vormen van Israël moeten maken. Door ze te koppelen op basis van een verkeerd begrepen verbondenheid met het joodse volk als feitelijke grootheid en een daarmee samenhangende solidariteit met de feitelijke staat Israël houdt de kerk de facto deze staat bij al zijn wandaden de hand boven het hoofd, maar wordt daaraan door die houding medeplichtig. 'Heling', d.w.z. actieve of passieve medewerking verlenen aan een misdrijf, is ook een misdrijf. Door bovengenoemde koppeling en begripsverwarring beneemt de kerk zich de ruimte voor een profetisch spreken in termen van vrede en gerechtigheid. Zij moet zich kortom uit deze gijzeling bevrijden en zich geheel oriënteren aan het andere, ideële Israël. Pas zo kan de kerk uit de spagaat komen waarvan in het begin sprake was. Anders blijft het bij de nu steeds gevolgde gedragslijn van schipperen, pappen en nathouden, zeer ook ten nadele van haar geloofwaardigheid, zowel buiten als binnen de eigen kring. Daarom: kerk, bezin u en kies partij voor de verdrukten!